

граѓански ПРАКТИКИ

ЕВРОИНТЕГРАЦИИТЕ И МЛАДИНСКИТЕ
ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

ЗА ПРЕДИЗВИКОТ НАРЕЧЕН
ЕВРОПСКА УНИЈА - ИМА ЛИ МЕСТО
ЗА ГРАЃАНСКИОТ СЕКТОР?

Број 10

Македонски
центар за
меѓународна
соработка

Граѓански практики

Евроинтеграциите и младинските
граѓански организации

За предизвикот наречен
Европска унија - има ли место
за граѓанскиот сектор?

Број 10

Библиотека: Граѓанско општество
Граѓански практики

Издавач:
Македонски центар за меѓународна соработка

Извршен директор:
Сашо Клековски

Одговорен уредник:
Гонце Јаковлеска

Лектор:
Даниел Медароски

Дизајн и подготовка:
Кома лаб. – Скопје

Печатница:
Графохартија – Скопје

Тираж: 500

Адреса на издавачот:
Македонски центар за меѓународна соработка
ул. „Никола Парапунов“ бб, п. факс 55
1060 Скопје, Република Македонија

e-mail: mcms@mcms.org.mk
www.graganskisvet.org.mk

СОДРЖИНА .....

- 7 Предговор

- 9 Евроинтеграциите и младинските граѓански организации
Марија Стамболиева

- 17 За предизвикот наречен Европска Унија - има ли место за
граѓанскиот сектор?
Мишо Докмановиќ

- 23 Граѓанските организации како активни учесници во
демократизација на општеството
Жанета Ќосе

- 31 Придонес на граѓанските организации на патот кон
евроинтеграциите
Киро Козаров

- 37 Белешки за авторите

Предговор

Почитувани читатели,

Новиот број на Граѓански практики, десетти според нашата евиденција во целост е посветен на европските интеграции односно на „Придонесот на граѓанските организации на патот кон евроинтеграциите“.

Имајќи ја предвид сè поголемата упатеност на граѓанските организации и на другите сегменти од општеството на европските интеграции, оваа сè поактуелна тема не можеше, а да не биде дел од Граѓанските практики.

На страниците на овој број ќе имате можност да ги прочитате размислувањата на четворица автори.

Ќе имате можност да ги видите перспективите што за младинските организации се отвораат во процесот на европриближувањето, во делот на финансирањето но и во целокупното јакнење на нивните капацитети.

Еден од авторите ги разгледува фазите на интеграција на Македонија во ЕУ и можностите на граѓанскиот сектор да се јави како медиум кој гласно би ги артикулирал ставовите на граѓаните и нивните организации. Дел од анализата се однесува на претпристапните финансиски фондови кои како можност се отвораат пред земјите кандидати. Авторот овде ја гледа можноста на граѓанскиот сектор да се наметне како партнер во управувањето со фондовите.

Една од анализите се однесува на учеството на граѓанските организации во демократизацијата на процесот. Низ призмата на почитувањето на човековите права и владеењето на правото вели авторот ќе се оценува подготвеноста на Македонија за влез во ЕУ.

Во овој број ќе можете да прочитате и една конкретна соработка на граѓанскиот сектор во Македонија со оној во земјите на ЕУ. На примерот на УНИСОНО, авторот укажува на потребата од поголемо интегрирање и на тој начин запознавање на европските граѓани со македонскиот граѓански сектор.

Се надеваме дека и овој пат ви понудивме интересно четиво. Дотолку повеќе што оваа тема ќе ја експлоатираме уште многу време не само на нашите трибини и работилници туку и во практичната работа во нашите организации.

Евроинтеграциите и младинските граѓански организации

Европа, или поточно Европската Унија, денес е многу повеќе од заедница на држави со единствен пазар. Унијата секојдневно се соочува со предизвиците на градење заеднички економски и правно-политички систем. Работата на европските институции¹, како и создавањето и надградувањето на т.н. *acquis communautaire*², постојано се дополнуваат во правец кон постигнување единство со истовремено почитување на разликите. Потврда дека овој процес е макотрпен и не толку блескав, како што можеби изгледа, погледано однадвор, е неприфаќањето на европскиот устав во референдумското изјаснување на граѓаните на Франција и на Холандија. Целокупната кампања пред фактичкото гласање за европскиот устав беше водена во духот на промоција на чувството на заедничка припадност и придобивките за т.н. граѓанин на Европа. Посебно внимание притоа им беше посветено на младите, кои беа издвоени како посебна целна група, кон која беа насочени активностите на бројни младински организации³, поддржани од страна на европските фондови. По јасното „НЕ“ за европскиот устав од страна на граѓаните на Франција и на Холандија, отпочнува процесот на анализа на причините кои ја мотивираат таквата граѓанска определба: дали станува збор за недоволна развиеност на чувството за европска припадност и повторно јакнење на националните концепти или за неприфаќање

¹ Поважни институции на ЕУ се: Европскиот парламент, Советот на Европската Унија, Европската комисија, Европскиот суд на правдата.

² Во превод од француски „законодавство на Унијата“ или сето она што е создадено како правна и политичка придобивка во текот на развојот на Унијата.

³ Најголемата кампања за информирање за Уставот и неговиот ратификациски процес беше предводена од Европскиот младински форум (меѓународна организација којашто ги обединува националните младински совети низ Европа и меѓународните младински организации, со цел да ги претставува интересите на младите на европско и меѓународно ниво).

на тенденцијата кон централизација и создавање центар на моќ во Брисел, кој би ги занемарил потребите на граѓаните, а со тоа и би се спротивставил на суштинските принципи на граѓанската демократија. Резултатите од овие анализи ќе покажат дали ќе бидат потребни прилагодувања или рedefинирање во приоритетите и/или методите за нивно постигнување, што секако покрај рамките на Европската Унија, има ефект и врз земјите кои претендираат да станат нејзин составен дел. Но пред да се оценат состојбите во ЕУ во споредба со истите во Македонија, во однос на младите и младинските граѓански организации, се поставува прашањето:

Кои европски фондови им се достапни на младинските граѓански организации од Македонија?

Младинската програма на Европската комисија е програма којашто е насочена кон поддршка на иницијативи на младински граѓански организации низ Европа. Преку овозможувањето младите да поминат одреден временски период во друга европска држава, како и да разменуваат искуства и да се ангажираат заедно со млади од различни заедници, целта е да се придонесе кон јакнење на концептот на европското граѓанство. Младинската програма е конзистентна со пошироката визија на ЕУ кон земјите на Западен Балкан, така што целите на истата кон овој регион се однесуваат на јакнење на мирот, стабилноста, меѓусебното разбирање, како и јакнење на граѓанскиот сектор преку развој на граѓанските организации и овозможувањето активно учество од страна на младите. Младинските граѓански организации од Македонија⁴ можат да аплицираат за поддршка на активности во 3 од 5 акции во рамките на оваа програма, и тоа во соработка со партнерски организации од т.н. програмски земји⁵.

Во рамките на младинската програма егзистира т.н.. САЛТО ресурсен центар за Југоисточна Европа⁶, со седиште во Словенија, којшто на младинските граѓански организации им нуди информации за програмата, контакти со партнерски организации, поддршка со обука, како и придонесува кон дефинирање на стратешките определби за иден развој. Од јули 2005 во секоја од земјите на Југоисточна Европа номинирани се младински организации

⁴ Македонија спаѓа во групата на партнерски земји од Југоисточна Европа и може да учествува во програмата под строго утврдени критериуми.

⁵ Програмски земји се 25 членки на Европската Унија, 3-те членки на ЕФТА/ЕЕА (Исланд, Лихтенштајн, Норвешка) и 3-те земји со асоцијативен статус (Бугарија, Романија, Турција).

⁶ САЛТО е кратенка од Support for Advanced Learning and Training Opportunities што во превод од англиски значи Поддршка за напредно учење и можности за обука.

како контакт-точки⁷, кои би требале да служат како поддршка на ресурсниот центар во ширењето информации за младинската програма во односните земји. Во врска со тие идни определби, предлогот на Европската комисија за продолжување на програмата по 2007 година веќе се однесува на рамноправно вклучување на земјите од Југоисточна Европа како полноправни членки во истата.

Советот на Европа не прави дискриминација во однос на „националната“ регистрација на младинските граѓански организации од Европската Унија и од другите европски земји, истовремено членки на Советот, кога станува збор за поддршка на младински иницијативи. Финансиската поддршка се реализира пред сè преку Европската младинска фондација, а покрај тоа, младинската програма на Советот на Европа обезбедува и обуки, студиски сесии, интеркултурни јазични курсеви, советодавна поддршка, а сето тоа во насока на остварување на приоритетите⁸ во областа на човековите права, поддршка на дијалогот, овозможување и поттикнување младинско учество, постигнување демократско граѓанство, социјална кохезија и развој на младински политики. Цврстата определеност за реализација на овие цели се гледа и во методите на одлучување, кои ги користи самиот Совет на Европа, што значи дека стратешките определби, но и конкретните одлуки, се донесуваат како заеднички напор на претставниците на младинските граѓански организации и претставниците на владите на земјите членки.

Покрај овие можности коишто се нудат на европско ниво, постојат и други фондови, пред сè со локален фокус, кои пред да бидат спомнати, потребно е да се даде одговор на прашањето: Колку младинските граѓански организации од Македонија се информирани, ги користат или се во можност да ги користат постоечките европски фондови и воопшто каква е состојбата со младинскиот граѓански сектор и младите во Македонија?

Активности на релација Македонија - Европа

Младите во Македонија, како впрочем и младите од Југоисточна Европа, во последните 15-тина години се погодени од целокупните општествени случувања во регионот. Младата генерација е личен сведок на клучните историски промени во системот на државно и општествено уредување, кој преку макотрпен и дури крвав начин на трансформација направи пат за вредности како што се демократијата, граѓанското општество, човековите права... Од 1998 година, по донесувањето на Законот за здруженијата на

⁷ За Македонија тоа се: Младинскиот форум „Око“ - Струга, СМЦА-Скопје, Совет за превенција на малолетничка деликвенција - Кавадарци

⁸ Приоритети дефинирани за 2006-2008 година.

граѓани и фондации, бројот на регистрирани граѓански здруженија, како една од формите на граѓанско дејствување во заедницата, интензивно се зголемува. И додека младите во периодот на социјализмот беа организирани преку Комунистичката партија, денес тие преку најразлични форми на организирање можат да ги изразат своите интереси и мислења во различни области од живеењето. Меѓутоа, наспроти формално-правните можности за поголемо учество на младите, истражувањата⁹ покажуваат намален интерес за младински активизам. Во Македонија, според „Основната студија за младински трендови“ од 2004 година, најголем број од младите не се членови на граѓанско здружение, а дел од оние кои се членови на граѓанско здружение повеќе го претпочитаат неформалното дружење отколку дејствување во структурирана организација. Причините за ова може да се согледаат во губење на ентузијазмот на младите во општата разочараност од целокупната политичко-економска ситуација во земјата, како и запоставувањето на младинските проблеми и потреби од страна на државата. Така, додека младите во периодот на социјализмот беа приоритет на државата, денес во услови на масовна невработеност, зголемена сиромаштија и пораст на криминалот и несигурност, младите се една од најпогодените групи во општеството.

Зголемено внимание на потребите и интересите на младата популација во земјата се забележува во изминатите 2 години, кога поголем број младински граѓански организации од земјата, на транспарентен и партиципативен начин беа вклучени во процесот на изработка на Националната стратегија за младите, усвоена од Владата на Република Македонија во декември 2004 г. Истовремено, во предлогот на Владата на Република Македонија од мај 2005 г. за пристапување кон подготовките за учество во првата група на програмите на Европската Унија, како една од посебно издвоените програми¹⁰ е токму младинската програма на Европската комисија. Покрај оваа програма, која ја стимулира иницијативата на младите и промовира активен придонес на младите во градењето на Европа преку нивно учество во прекугранични размени, приоритет ќе им биде даден и на програмите во областа на образованието¹¹, чија целна група, меѓу другите, се младите од училишното и од високото образование.

Покрај овие иницијативи, кои сè уште се во зачеток, генерално, кога станува збор за конкретна реализација на поддршката на младинскиот активизам,

---

⁹ „Помеѓу предизвиците и можностите: Младите луѓе во Југоисточна Европа“ - Извештај на Европскиот младински форум, 2001 г.

¹⁰ Предложено е учество во 11 програми на Европската комисија до 2007 г.

¹¹ Програмите Леонардо да Винчи II и Сократес II, кои по 2007 г. се интегрираат во единствена програма Лајф-лонг лрнинг (Life-long Learning) со основна цел преку доживотното учење да придонесува кон развој на Унијата.

состојбата е далеку од добра. Младинските организации располагаат со мал капацитет од човечки ресурси, ретки се оние организации коишто имаат постојано вработен кадар, па поради нередовното присуство на млади луѓе во организацијата, планирањето и реализацијата на активности често пати се доведува во прашање. Една од причините за тоа е и непостоењето соодветна правна регулатива којашто би создала услови за поддршка на волонтерското ангажирање. Друга причина се недоволните финансии, така што не можат сите младински здруженија да се пофалат со соодветни логистички услови за непречено функционирање (канцеларија, телефон, факс, компјутер, интернет) или пак со постојани извори на приходи со кои би ги покриле трошоците за редовно работење и за вонредни активности. Главната поддршка доаѓа од страна на меѓународните донатори коишто имаат свои претставништва во земјата. Фрагилниот бизнис-сектор не е мотивиран да вложува во граѓанските организации, пред сè поради отсуство на соодветни правни услови (пред сè во областа на финансиското работење и даночните поволности и ослободувања). Спорадично одобрените проекти, и тоа пред сè од страна на погореспомнатите меѓународни донатори, покрај што придонесуваат за зајакнување на одредени организации, од друга страна ја поттикнуваат конкуренцијата меѓу организациите во борбата за привлекување на ограничените фондови. Оттука разбирливи се потешкотиите во меѓусебната соработка на младинските организации, како и евентуалната координација на заедничките интереси во насока на обединување под единствена младинска платформа институционализирана преку Младинскиот совет на Македонија¹². Недостатокот на поддршка од страна на државата ризикува разводнување на позитивните резултати што се гледаат во консензусот постигнат меѓу младите при изработката на Националната стратегија за младите. Имено, по усвојувањето на стратегијата, државата треба да поведе сметка за разработка на акциски планови и да обезбеди средства за конкретна реализација на утврденото. Наместо тоа, се случуваат кратења на фондовите на Агенцијата за млади и спорт на Република Македонија, како единствена државна институција којашто треба да обезбедува информации, домашни и меѓународни контакти и поддршка за младинските организации, посебно во услови на веќе постоечки можности за искористување на европските фондови и за проширување на истите. Единствената директна поддршка којашто ја обезбедува државата е преку годишното доделување средства од буџетот на Република Македонија, меѓутоа истите се однесуваат на сите граѓански здруженија, а поконкретно со европски предзнак се средствата коишто ги доделува Секторот за европ-

¹² Во Македонија, како и во повеќето земји од Југоисточна Европа, отсуствува т.н. младински совет, како чадор-организација којашто би ги обединувала сите младински организации од земјата.

ска интеграција при Владата на Република Македонија, а обезбедени од страна на Германското друштво за техничка соработка (ГТЗ), каде младинските граѓански организации учествуваат без посебна предност, туку само по случаен избор.

Дури за потребите за пристапување во програмите на Европската Унија, Република Македонија е обврзана да издвои средства од буџетот на државата, во чијшто недостиг делумното финансирање во 2005 г. се обезбедува од страна на програмата КАРДС¹³. Во рамките на истата, под приоритетната област: Демократија и владеење на правото¹⁴, со посредство на Европската агенција за реконструкција¹⁵, доделувани се средства за поддршка на граѓанскиот сектор во Македонија. Од нив, само два, одобрени во 2004 г., се директно насочени кон младите луѓе и кон младинските граѓански здруженија. Станува збор за тековни проекти, чии активности се спрведуваат и ќе траат до средината на 2006 година.

Проектот под наслов „Јакнење на капацитетите на селектирани граѓански организации“ се изведува со посредство на Данскиот совет за бегалци и има за цел да го поддржи јакнењето на капацитетите на селектирани граѓански организации во делот на извршување на нивните активности и нивниот капацитет во соработка со други граѓански организации, со јавноста, со локалната и со централната власт. Од шесте организации коишто се избрани да учествуваат во проектот, половина се младински.

Проектот „Младинска кампања за толеранција: Заедно за младите“, раководен од страна на Британскиот совет, е во целост фокусиран на младински мрежи и младински ориентиран организации и има за цел јакнење на свеста за толеранција меѓу младите, отворање дијалог за заеднички теми поставени од страна на младите низ поддржување на имплементацијата на Националната стратегија за младите како осознавање на природата и потенцијалот на младинските граѓански организации за развивање национална младинска коалициска платформа, како што е дефинирано во статутот на Европскиот младински форум.

Од горенаведеното може да се забележи дека голема е потребата од зајакнување на младинските организации, обезбедување услови и можности за работа, информации и тренинг, ширење на идејата за младински активизам и воопшто зголемување на одржливоста на младинските структури. За таа цел

---

¹³ КАРДС (Community assistance for reconstruction, development and stability) или во превод од англиски: Поддршка од Европската Унија за реконструкција, развој и стабилност, чиј корисник е Република Македонија од 1996 година.

¹⁴ Други приоритети се: економскиот и социјалниот развој, судството и природните ресурси.

¹⁵ ЕАР е агенција која ги менаџира главните програми на Европската Унија за поддршка на Србија, Црна Гора, Косово и на Македонија.

потребно е постигнување поддршка од страна на заедницата и вклучување на што е можно поголем број млади луѓе. Во спротивно, нереално е да се очекува поттикнување на соработката за приближување кон европските младински структури, што секогаш се јавува како опасност во ситуација на следење на пристапот „одгоре надолу“. Ризикот од овој пристап, каде младите, односно младинските организации, следат наметнати агенди, е особено изразен во ситуација на само два одобрени проекти за млади под програмата КАРДС и директно изведувани од страна на надворешни добавувачи. Од една страна постои опасност младинските организации да не можат да развијат чувство на припадност кон проектот, а понатаму младите индивидуално да гледаат со недоверба кон ефектите од работата на младинските организации¹⁶. Од друга страна, интензивирањето на вложувањето во младинските организации (преку информации, обука, логистичка поддршка) ќе придонесе за нивно осамостојување и насочување кон реализација на своите потреби и интереси. Тоа вложување неопходно е да биде долгорочно и во стратешките определби на сите релевантни субјекти, како што се државните институции, локалната средина, бизнис-секторот, разните европски и други меѓународни субјекти. Во продолжение ќе се постигне соработката со други организации на локално, на регионално или на европско ниво да се олеснува, зашто ќе биде базирана на рамноправност на партнери во функција на слична или иста цел.

Таков е примерот со организации¹⁷ коишто имаат подолгогодишно искуство во своето постоење во земјата и коишто се веќе дел од одредени европски младински структури. Иако овие организации не егзистираат изолирани од случувањата во сеопштественото опкружување, сепак имаат предуслови за одржливост и како такви опстојуваат како рамноправни истомисленници во одредена европска младинска организација. Самите европски младински организации, пак, препознавајќи дека изворот на европските вредности е во секоја пора од секојдневното демократско живеење, а истовремено согледувајќи ја заканата од прераснување во масовна структура, раководе-на изолирано и бирократски, усвојуваат и разработуваат политики и методи за поддршка на „послабите“ членки¹⁸. На таков начин, низ процес на препознавање на вистинските потреби и проблеми на организациите членки, а не

¹⁶ Според „Основната студија за младински трендови“, 2004 г., дел од младите луѓе ги сфаќаат граѓанските организации како можност за „перење“ пари, средство за остварување лични интереси, цели на политичките партии или спроведување на интересите на странски држави.

¹⁷ Како што се Унијата на средношколците на Македонија - член на ОБЕССУ, Националната студентска унија на Македонија - член на ЕСИБ и АЕЖЕЕ, АИЕСЕК, ИАЕСТЕ, ЈЕФ-членови на истоимените европски организации и други.

¹⁸ Претежно тоа се организациите од Југоисточна и Источна Европа.

со наметнување „одгоре надолу“, европското ниво има позитивен повратен ефект.

Дека ваквата застапеност на младинските организации во Европа, гледано преку членство во европски организации, не е доволна, потврда е фактот што погоренабројаните организации се пред сè од областа на образованието и не можат да ги задоволат сите потреби на младите луѓе. Потребно е дејствување на младите во сите области коишто ги засегаат, како што се вработувањето, социјалната и здравствената заштита, културата и слободното време, човековите права, меѓуетничката толеранција, родовата еднаквост, животната средина, учеството во процесот на донесување одлуки, меѓународната мобилност итн. Сè уште се ретки примерите на организации коишто се вклучуваат во проекти со европски предзнак, коишто ги користат европските младински фондови и коишто стануваат препознатливи во рамките на одредени регионални и европски мрежи.

Заклучок: Реални перспективи?

Младинските организации во Европската Унија се категорија во која се инвестира, која е вклучена во транспарентните консултативни процеси на донесување одлуки во сите области од општественото живеење, кои се однесуваат на младите, директно или индиректно, што е еден од начините за поголема достапност на европските институции и почитување на граѓанската изворност во идејата за Европа, па сепак граѓаните во европското „НЕ“ за Уставот ги потсетија сопствените влади и Европската управа дека е потребно многу повеќе. Во Македонија, пак, со цел за менување на внатрешните состојби, потребно е декларацијата дека младите се извор на општеството во којшто треба да се инвестира, да прерасне од флоскула во вистинска заложба, во која ќе се создаваат услови младите да го искористат сопствениот потенцијал во насока на креирање на сопствената иднина. Само така ќе преминеме од живеење на европска мисла во европска реалност.

— За предизвикот наречен Европска Унија - има ли место за граѓанскиот сектор? —

Вистинскиот европски дух е сознавање на реалноста, можностите и обврските што ги имаме и едните и другите, без разлика на границите и нашите непријателства и омраза.

Робер Шуман

Во изминатите десетина години македонската јавност беше постојано изложена на предизвикот наречен Европска Унија. Иако ветувањата и датумите за нашето приклучување кон европското семејство постојано се менуваа од ден на ден, сепак се наметнува лошиот впечаток дека нашето придружување кон Унијата се пролонгира пропорционално со времето поминато во исчекување на тој "историски" момент. Одлуката што македонските граѓани ја очекуваат на 9 ноември оваа година, ден кога Европската Унија ќе соопшти дали Република Македонија ги исполнува критериумите за добивање статус на земја-кандидат за членство во Унијата и консекветно на тоа ќе го определи датумот за почеток на преговорите, навидум се чини дека нема да измени многу работи за обичниот граѓанин. Позитивното мислење на Европската Унија значи само почеток на една нова фаза, на еден екстремно интензивен процес на "хармонизирање" на сите сфери во македонското општество, процес кој во никој случај нема да го заобиколи граѓанското општество. Од тие причини, повеќе од значајно е да ги анализираме методите преку кои и граѓанскиот сектор би можел да се вклучи во овој процес, но и да видиме кои нови извори на финансирање ќе му стојат на располагање, знаејќи дека финансирањето е круцијалното прашање за секоја граѓанска организација.

Фазите на интеграцијата

Во случај на добивање позитивно мислење од ЕУ, се очекува да биде одреден и терминот за почетокот на преговорите. Последните навестувања од Брисел говорат дека Македонија има изгледи да го добие позитивното мислење, но почетокот на преговорите може да биде пролонгиран до целосното исполнување на условите. При едно вакво сценарио, за граѓанскиот сектор се отвораат две можности. Првата можност што се отвора е граѓанскиот сектор да се инволвира во процесот на конечното исполнување на критериумите. Забелешките на Европската Унија се кристално јасни (се однесуваат на корупцијата, независноста на судството, слабите економски перформанси, децентрализацијата итн). Иако процесот на делумно реформирање на овие области е започнат, сепак вклучувањето на граѓанскиот сектор би било повеќе од добредојдено. Првенствено поради можноста преку проектите да се мобилизираат солидни финансиски средства, но и истовремено да се активираат граѓаните во целиот процес. Тука мораме да нагласиме дека тука се работи исклучиво за лична процена, бидејќи си уште не можеме да очекуваме што со сигурност ќе се случи на 9 ноември.

Следната можност којашто се отвора за граѓанскиот сектор во евроинтеграцискиот процес е во фазата на преговорите меѓу Унијата и Македонија. Како што на сите ни е познато, преговорите опфаќаат повеќе подрачја коишто ќе ги регулираат меѓусебните односи меѓу ЕУ и земјата кандидат. Имајќи ги предвид последиците од овие преговори, граѓанскиот сектор мора активно да се подготви за оваа фаза. Првенствено треба да се информираат граѓанските организации, особено оние чија дејност е поврзана со областите на преговорите, и тоа преку организирање семинари и тренинзи, преку кои овие организации би можеле да се запознаат со главните параметри на преговорите. Со оглед на фактот дека во преговорите ќе се разговара и за области како што се земјоделството, заштитата на животната средина или културата, граѓанскиот сектор може да се јави како медиум којшто би можел гласно да ги артикулира ставовите на граѓаните и нивните организации. Од тие причини, се наметнува потребата најмалку еден член од македонскиот тим за преговори да биде претставник на граѓанскиот сектор.

Покрај можноста за индиректно вклучување во преговорите, статусот кандидат за членство ги отвора и финансиските фондови на Европската Унија. Токму овие фондови се најголемата придобивка за граѓанскиот сектор од добивањето на статусот на земја кандидат за членство. Овие фондови, познати како претпристапни фондови на Европската Унија, опфаќаат три инструменти: ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession – инструмент за структурни политики), FARE (Investment development

and harmonization of laws – развој на инвестициите и хармонизација на законите) и SEPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) – специјална пристапна програма за земјоделство и рурален развој). Овие фондови се од исклучително значење со оглед на фактот дека се однесуваат на области коишто имаат силно влијание врз развојот на економијата во земјите кандидати за членство (земјоделството, транспортот и заштитата на животната средина). Овие фондови изнесуваа 3, 24 милијарди евра годишно во периодот од 2000 до 2006 година¹. Земјите од Централна и Источна Европа започнаа да ги добиваат првите фондови на ЕУ во периодот од 2000 до 2003 година. Во вториот период, 2004 – 2006 г., по нивното придружување на ЕУ, овие држави почнаа да ги добиваат “нормалните” фондови. Бугарија и Романија продолжија да ги добиваат претпристапните фондови си до нивното придружување на ЕУ, планирано за 2007 година.

Овој обем на финансиски средства често води кон појава на негативни појави во врска со нивната дистрибуција. Само за илустрација, можеме да ги разгледаме искуствата на граѓанскиот сектор во Централна и Источна Европа во сферата на заштитата на животната средина, како и опасностите коишто ги носат овие фондови со себе. Така, на пример, во Словачка дојде до систематска злоупотреба со управувањето на претпристапните фондови на ЕУ што еруптира во корупциски скандал во март 2001 г., при што финансиските средства беа доделувани на организации коишто беа блиски до комитетот којшто ги одобруваше проектите. Од тие причини, во Словачка беше формиран специјален тим на претставници од 20 граѓански организации коишто ја презедоа улогата на контролор на целиот процес. Овој тим константно се состануваше и разменувааше информации за фондовите на ЕУ, на јавноста, на општините и на медиумите им обезбедуваше независни информации за фондовите, како и иницираше донесување правни мерки со кои се зголеми транспарентноста и се спречи конфликтот на интереси, злоупотребата и корупцијата во управувањето со фондовите. Слично на ова, во Литванија преку притисокот на граѓанскиот сектор насочен против конфликтот на интереси беше спречен проектот за третман на отпадните води во Каунас. Како резултат на слични појави, во Унгарија државните власти решија да ја вклучат водечката граѓанска организација во сферата на заштитата на животната средина во процесот на евалуација на проектите за претпристапните фондови².

Токму овие странски искуства си повеќе од добредојдени за домашниот граѓански сектор. Од тие причини, солидната подготовка за овој процес ќе

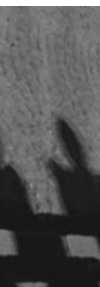
¹ Извор: EU Center (www.eucenter.org)

² Public Eye on the EU fund: civil society involvement in the structural, cohesion and rural development funds, CEE Bankwatch Network, April 2005

овозможи добра стартна основа за користење на фондовите. Темелната анализа на концептот, карактерот и методологијата на претпристапните фондови надополнети со искуството на земјите од Централна и Источна Европа, ќе го поштеди граѓанскиот сектор во Македонија од учењето од сопствените грешки. А, за сопствените грешки во менаџирањето со странската помош најдобро говори извештајот на лондонскиот весник Фајненшел тајмс од 11 декември 2001 година, чии делови објавија некои од домашните медиуми: Програмата за помош на Европската Унија за Македонија доживеа неуспех поради недостиг на јасна стратегија, бирократски пречки и доцнења, како и несоработка со други меѓународни институции. Од тие причини, претходната едукација и тренингот за граѓанскиот сектор во врска со новите достапни фондови се чини повеќе од потребно.

Завршувањето на фазата на преговорите и стекнувањето на статусот членка на Европската Унија значи отворање нови фондови – т.н. структурни фондови на ЕУ. Иако Македонија е си уште прилично далеку од стекнувањето на овој статус, значајно е да се види механизмот на функционирање на овие фондови и областите во кои функционираат фондовите и конечно кои се можностите на граѓанскиот сектор.

Структурните фондови на ЕУ имаат за цел да го поддржат социјалното и економското реструктурирање во рамките на Унијата и на нив отпаѓа дури една третина од буџетот на Унијата. Овие фондови им се достапни на оние членки на Унијата чиј бруто-домашен производ *per capita* изнесува под 90% од просекот на ЕУ. Во рамките на овие фондови постојат 4 програми: ERDF (European Regional Development Funds) чија основна цел е промоција на социјална и економска кохезија во рамките на Унијата преку редуција на разликите меѓу регионите и социјалните групи, ESF (European Social Fund) којшто претставува главен инструмент на Унијата за спроведување на политиката на вработувањето, EAGGF (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund) којшто се однесува на структурните реформи во земјоделскиот сектор и развојот на руралните области и FIFG (Financial Instrument for Fisheries Guidance) којшто претставува посебен фонд за структурни реформи во секторот на риболовството. Во моментот, граѓанскиот сектор во Европската Унија, а особено во Централна и Источна Европа, е фокусиран токму на овие фондови. Главните информации за финансирање во, на пример, Унгарија и Полска, се однесуваат токму на програмите од структурните фондови на ЕУ. Затоа познавањето на механизмите на функционирање на структурните фондови е главен приоритет на граѓанскиот сектор во овие земји.

Нови облици на соработка

Иако до полноправното членство на Македонија ќе измине уште многу време, од особено значење за граѓанскиот сектор во нашата земја е континуираното следење на препораките и ставовите на ЕУ, особено на Европската комисија, за прецизирање на положбата на граѓанскиот сектор. Во последно време се инсистира на засилување на улогата на граѓанскиот сектор во кохезиската политика на ЕУ. Во тој контекст, граѓанското општество и граѓанските организации за првпат беа споменати како партнер во структурните фондови³. Овие потенцијални партнерства си уште се во иницијална фаза, меѓутоа интензивно се развиваат. Во таа насока, ЕУ треба да ги подобри одредбите во новата регулатива на ЕУ коишто се однесуваат на партнерствата, Европската комисија да издаде соодветни упатства за партнерствата, но и истовремено партиципацијата на граѓанските организации во фондовите на ЕУ треба да биде поддржана преку тренинзи, развој на програми за обука, но и со финансиска помош.

Македонскиот граѓански сектор треба овие партнерства да ги примени и на домашен терен. Пред си во соработката со државните органи во оние сфери каде што граѓанскиот сектор има што да понуди. Ова во голема мера е поврзано и со започнатиот процес на децентрализација при што граѓанскиот сектор би можел да им понуди соработка на органите на локалната самоуправа, што би можело да прерасне во интензивна регионална соработка.

Освен тоа, јасно е дека со приближувањето на Македонија кон Европската Унија тежиштето на програмите за финансирање на граѓанскиот сектор значајно ќе се поместува кон областите коишто ги покриваат претпристапните, односно структурните фондови. А, тоа значи дека покрај човековите и малцинските права, владеењето на правото и регуларните избори, граѓанскиот сектор ќе мора да обрне внимание и на областите како што се руралниот развој, отворањето нови работни места или заштитата на животната средина. Несомнено, граѓанскиот сектор може да даде исклучително голем придонес и во следните области:

- креирање проекти за развој на заедниците, без оглед дали тие заедници се географски, интересни, етнички, религиозни или формирани за реализирање на некои специфични интереси. Овие заедници играат круцијална улога во демократскиот живот, бидејќи овозможуваат промовирање на ставовите на "ранливите групи" во општеството. Покрај тоа, локалните актери имаат најдобри познавања за проблематиката, а информациите „од прва рака“ се најдрагоцени;
- борба против невработеноста преку овозможување дополнителни тренинзи

³ (COM (2004) 492 final)

и обуки за лицата кои бараат вработување со посебен акцент на категориите коишто досега не беа опфатени, како што се поранешните сторители на кривични дела или имигрантите. Да не заборавиме дека третиот сектор глобално е еден од најважните извори на работни места;

- оформување локални и регионални програми за заштита на животната средина;
- промовирање на руралниот туризам, културата и спортот;
- промовирање на можностите на Е-бизнисот и далечинското учење;
- развивање проекти поврзани со здравството и заштитата на правата на пациентите, како и медицински истражувања итн⁴.

Конечно, граѓанските организации треба да му посветат внимание на вмрежувањето (networking) со слични организации од Европската Унија. Контактите со сродни организации ќе овозможат размена на искуства и инфомации во врска со фондовите на Унијата. Исто така, важно е да се воспостави соработка со соседните земји коишто се членки на Унијата, којашто е на ниско ниво во моментот, со цел да се интензивира прекуграничната соработка со Унијата. Треба да имаме предвид дека граѓанскиот сектор може да биде лидер во прекуграничната соработка поради фактот дека не треба да надминува административни или правни пречки за реализација на соработката.

Парелелно со овие нови облици на соработка, граѓанскиот сектор во Македонија треба да се позанимава со недостатоците и пропустите во сопствените редови. Тоа, пред си, се однесува на: неуспехот на "граѓанството", бавното менување на вкоренетите навики, начините на мислење, културните кодови, етнизацијата на граѓанското општество, корупцијата во сопствените редови, фаворизирањето во финансирањето на затворен круг на граѓански организации од страна на главните снабдувачи на средства за реализација на проекти, зголемувањето на партиципацијата на граѓаните во активностите на граѓанскиот сектор, отвореност и транспарентност во работата на граѓанските организации итн.

Навраќајќи се на зборовите на Шуман од почетокот на текстот, можеме да констатираме дека само преку постојано следење на современите европски текови во сферата на граѓанскиот сектор, но и преку демонстрирање подготвеност за реформа на домашното граѓанско општество, можеме подготвено да го дочекаме предизвикот наречен Европска Унија. Несомнено, граѓанското општество во целиот процес ќе игра значајна улога, а ние, граѓаните, имаме и право и обврска да учествуваме во овој историски процес.

---

⁴ Civil Society as a Partner in European Union Structural Funds, European Citizen Action Service, November 2004

— Придонесот на граѓанскиот сектор во приближувањето на македонија кон ЕУ

Граѓанските организации како активни учесници во демократизација на општеството

Развиениот граѓански сектор, способен да влијае за создавање независен и непартиски правен систем има фундаментална улога во поддржувањето на влади што ќе ги почитуваат човековите права без никакви злоупотреби.

Граѓанинот, неговите права и интереси, се јадрото на Европската Унија. Првичната идеја за обединета Европа да се обезбеди мирот на континентот, денес веќе е утврдена како основа на процесот на интеграција. Крајната цел на ЕУ е да се изгради ефикасен систем за обезбедување мир, демократија и економски прогрес во државите членки. Меѓу примарните цели на Европската Унија се и унификацијата на човековите и на малцинските права, нивната заштита и унапредувањето. Во Унијата тоа се сфаќа како обврска на државите што ја презеле со пристапувањето на меѓународните и на регионалните конвенции и другите инструменти за заштита на основните права и слободи на човекот.

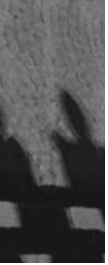
Процесот на европска интеграција во новиот милениум се интензивира и во малубројните неинтегрирани држави од регионот на Западен Балкан, коишто географски му припаѓаат на континентот. Со претпристапната стратегија, се создаваат услови да се прифатат заедничките европски вредности, познати како аљуис цоммунитаире. Дел од нив се и почитувањето на човековите и на малцинските права, за чие остварување на државно ниво еднакво

важни се иницијативите и на владините институции и на граѓанските организации. Граѓанските организации може да станат моќен коректив на власта во обезбедувањето ефикасна заштита, што, како политички критериум од Копенхаген, е императива државата да се вклучи европското семејство. Граѓанскиот сектор треба да се перцепира како катализатор за демократизацијата на општествата. Од моментот кога во државите во транзиција ќе се осознае дека граѓанските организации се нишката што ги поврзува интересите на власта и на граѓаните, ќе се зголемат можностите државата да стане отворено демократско општество, коешто сите граѓани ќе го чувствуваат како свое. Граѓанскиот сектор, особено ако е оспособен активно да се бори за граѓанските права, може да им ги доближи институциите на граѓаните и, со притисок врз власта, да помогне во ефективното остварување на заштитата на правата на европските граѓани. Јакнењето на институциите, што ќе бидат способни да обезбедат реализација на преземените обврски со членството, е уште еден критериум за проценка на подготвеноста на државата да се интегрира во Унијата.

Оттаму, со вклучување во заштитата на човековите и на малцинските права, граѓанските организации стануваат фактор во транзицијата на општеството и, со вклучување во демократизацијата на општеството, преземаат активна улога за подготвување на државата да се вклучи во процесот на европската интеграција.

Граѓанскиот сектор и плуралната демократија на ЕУ

„Промените во светот бараат рефокусирање на човековите права и стратегиите за демократизација, особено за да се осигура дека тие се во согласност со политиките за Заедницата и дека ќе обезбедат реализација на нејзините програми и проекти. Основата за акциите на ЕУ е јасна, таа бара универзализација и нераздвојливост на човековите права, граѓански, политички, економски, социјални и културни, како што е реafirмирано на Конференцијата за човековите права во Виена во 1993 година“. Ова е зацртано во Коминикето 252 на Европската комисија од осми мај 2001 година. Заштитата на правата и унапредувањето на плуралната демократија и ефективните гаранции за владеењето на правото, како и борбата за намалување на сиромаштијата, се меѓу основните цели на Унијата. Европската комисија има усвоено бројни коминикеа поврзани со човековите права и со демократизацијата во изминатите десетина години. Меѓу другите коминикеа на ЕК поврзани со заштитата на човековите права, се и Коминикето за надворешната димензија на политиката за човекови права КОМ (95) 567,

за Заедницата и соработката со трети земји КОМ (95) 216, Коминикето што се однесува на демократизацијата, владеењето на правото, почитувањето на човековите права и доброто управување: предизвиците на партнерството меѓу ЕУ и државите на АЦП, КОМ (98) 256, на борбата против расизмот, ксенофобијата и антисемитизмот во државите кандидатки е посветено КОМ (99) 256, а за набљудување на изборите и за помош од ЕУ е КОМ (2000) 191. Во нив Комисијата ја акцентира поддршката за учество на граѓанскиот сектор во соработката за развој на Заедницата, во согласност со Договорот од Котону и градењето на капацитетите на граѓанските организации ангажирани во дијалогот и во имплементацијата на програмите на ЕУ. Унијата истовремено презема активни чекори за користење пристапи за учество во дизајнирање на програмите и за приод, за мониторинг и за поддршка за засилување на учиниот од индивидуалните проекти и програми за човекови права.

Освен во државите на европскиот континент, ЕК веќе постигнува напредок во имплементацијата на институционалните реформи за човековите права, демократијата, владеењето на правото и доброто управување, во соработка со африканските, со карибските и со пацифичките држави. За ревитализација на процесот од Барселона за регионална соработка е наменета програмата МЕДА, како позитивна мерка за охрабрување на акциите на владите.

Во коминикеата се наведени начините за вклучување на граѓанскиот сектор во процесот на евроинтеграција, помагајќи ѝ на државата во исполнување на критериумите од Копенхаген. Дел од програмите што ги реализира ЕУ во соработка со владите за да се постигнат целите што се однесуваат на правата на европските граѓани се ЕДФ, Тацис, АЛА, МЕДА, КАРДС и/или програмата ФАРЕ, со наменски средства за проектите коишто може да се имплементираат и со партнери од граѓанскиот сектор. Тоа се фондовите на Унијата за поддршка на заштитата и унапредувањето на човековите права, што дозволуваат да се преземаат иницијативи и на пилот или експериментална основа. Интересно е што фондовите може да се користат без стриктна согласност од владите, особено таму каде што главните програми на Заедницата не се достапни од различни причини. Тие се основниот придонес во остварувањето на целите на заедничката надворешна и безбедносна политика на Унијата, во полето на човековите права, демократизацијата и превенцијата на конфликти. Во некои региони ја обезбедуваат единствената правна основа за активностите за унапредување на човековите, особено на категориите политички и граѓански права, за набљудување избори и за иницијативите за разрешување конфликти.

ЕИДХР - Ефикасен инструмент за демократизација

Голем дел од активностите се координираат или се реализираат со помош на Европската иницијатива за демократија и човекови права, што со особено внимание се осврнува на институционализираниот мултилатерализам, на основните права на човекот и граѓанинот, на демократијата и на владеењето на правото, на почитта кон малцинствата. Со иницијативите за доделување грантови што се перципираат и како политичка поддршка од ЕУ, може навреме да се заштитат и сè уште ранливите организации на граѓанскиот сектор вис-а-вис репресивните влади.

Акцентот за поддршката за јакнење на демократизацијата, на доброто управување и на владеењето на правото, е ставен врз работата со граѓанскиот сектор за унапредување на поголемо учество на граѓаните во процесот на одлучување на сите нивоа. Тука се вклучени и еднаквото учество врз основа и на различните идентитетни групи (етнички, религиозни) во развојот на плуралистичкиот политички процес, за слободни и независни медиуми, независен и функционален судски систем, правата на слободно здружување и организирање, поддршката на изборните процеси и мониторинг-активностите на домашните набљудувачи и на набљудувачите од ЕУ. Развиен граѓански сектор, способен да влијае за создавање независен и непартиски правен систем, има фундаментална улога во поддржувањето влади што ќе ги почитуваат човековите права без никакви злоупотреби. Јакнењето и зголемувањето на моќта на индивидуите и на граѓанскиот сектор, преку едукација, обука и влијание за зголемување на граѓанската свест, овозможувањето ефективна одбрана на сите категории на права, се основни елементи на програмите за помош коишто се спроведуваат со владите, особено оние насочени кон обезбедување добро управување, за градење на институции, за владеење на правото и за искоренување на сиромаштијата.

Во државите каде што граѓанското општество е слабо и на кое му е потребно зајакнување, на пример, по диктаторски режими, локалните граѓански организации (ГО) можеби немаат капацитет директно да ги користат фондовите на Брисел, па, за таа цел, владите може да соработуваат со ЕИДХР. Четирите тематски приоритети што ги предложи Комисијата за среднорочна реализација се поддршката за јакнење на демократизацијата, доброто управување и владеењето на правото, укинувањето на смртната казна, борбата против тортурата и сите видови малтретирање и за меѓународните трибунали и кривични судови, како и сузбивањето на расизмот, ксенофобијата и дискриминацијата врз малцинствата и автохтоните, домицилни народи.

Граѓанскиот сектор може да биде активен во чувствителната област на активности поврзани со тортура, конкретно во рехабилитација на жртвите од тортура, или на заштита од политички притисоци, што би се обезбедила за

граѓанските организации. Искоренувањето на расизмот, ксенофобијата и дискриминацијата на малцинствата и домицилните народи е област во којашто ЕУ има значителни компетенции во внатрешната и во надворешната политика. Советот на министри усвоил две директиви, во согласност со член 13 од Договорот за ЕУ, обезбедувајќи заштита од дискриминација при вработување и во другите области врз основа на расно и етничко потекло, религија и верувања, возраст и сексуална ориентација.

Примарниот акцент е ставен на политичките и на граѓанските права, за коишто ЕИДХР има особена улога во споредба со другите инструменти за нивна заштита. Социјалните, економските и културните права, како дел од човековите права, исто така се унапредуваат преку развојната соработка и преку програмите за помош на Унијата наменети за трети земји. Во поддршка на стратегијата на ЕУ за унапредување на КСР (Corporate Social Responsibility), охрабрувањето на вакви иницијативи во трети земји и поддршката на мониторинг-телата на ГО, се зацртани како приоритети на ЕИДХР за наредниот период.

Европската иницијатива за демократија и човекови права е дел од системот за поддршка на човековите права, за демократизација и активности за превенција на конфликти, во партнерство со ГО и со меѓународните организации. Правната основа ја обезбедуваат регулациите 975/99 и 976/99 на Советот на ЕУ од 29 април 1999 година. Основана во 1994 година, ЕИДХР има три инструменти за имплементација на иницијативата што ја сочинуваат основата на пристапот на Советот. Преку повикот за предлози, објавуван во Службениот весник и на веб-страницата на Комисијата, микропроектите управувани од делегации на Комисијата и целните проекти за поддршка на целите на политиките се (ко)финансираат проекти од сите погореспоменати области. Тоа се прави преку грантови што може да се добијат со, но и без поддршка на владите во специфичните случаи кога во државите се воспоставени репресивни режими. Целни групи на одобруваните проекти треба да бидат жените, децата и автохтоните/домицилните народи.

И во Повелбата за човековите права на ЕУ во членот 20 се застапени унапредувањето на еднаквоста пред законот, забраната на дискриминација врз секаква основа во членот 21, и заштитата на културната, религиозната и јазичната различност, со членот 22. Мерките што се усвоени имаат за цел да се избалансираат можностите и да се премостат постојните линии на разделување меѓу различните идентитетни групи, како особено важни за превенцијата од конфликти. Човековите права и слободи во ЕУ се дел од третиот столб, Правда и внатрешни работи. Амстердамскиот договор, што е во сила од први мај 1999 година, воспоставува процедури за обезбедување на заштитата на човековите права и слободи, а како генерален принцип го востановува почитувањето на човековите права и слободи, врз коишто е основана Унијата. Заштитата на „заедничкото европско наследство“ оста-

нува главна тема, бројни проекти се усвоени засновани врз членот 128, сега член 151, од Договорот за ЕЗ, што ги чуваат и ги заштитуваат регионалната и културна различност.

Со регионална соработка до европско граѓанство

Политиката за регионална соработка на членките и државите аспиранти за членство во Европската Унија е дел од стратегијата за зајакнување на процесот на европската интеграција. Концептот на европско граѓанство, со крајна цел да се зајакнат чувството и свеста на заедништво на европските граѓани, се постигнува преку регионалната соработка и соработката на државно ниво на граѓанските организации.

Пактот за стабилност, договорен во Париз во март 1995 година, и Иницијативата Ројамон, се сеопфатни и флексибилни политичко-дипломатски иницијативи на ЕУ за мир, демократија и соработка во Европа, особено во централните и во источните делови. Сличен, потесен регионален инструмент, е Пактот за стабилност на ЈИЕ, основан во Келн, 1999 година, чијшто особен придонес во областа на малцинските права во државите апликанти за членство во ЕУ е во работната маса за демократија и за човекови права. Во Република Македонија се регистрирани над четири илјади граѓански организации. Дел од нив рефлектираат автентична и искрена граѓанска ориентација, изворна припадност, самофинансирање, професионалност и добри практики, меѓу кои се проевропски ориентираните граѓански организации. Тие се промотори на европскиот дух на заедништво, на реализација на целите за зајакнување на граѓанскиот сектор, за подобрување на нивниот независен статус, на користење на методите да се добие квалитет во креирањето на политиката и јавните политики во државата, за зголемување на влијанието врз јавноста и врз човечките капацитети, на зајакнување на институционалните и организациските капацитети на граѓанските организации во државата. Развивањето на тие вештини им е овозможено преку програмите на Европската Унија, која особено внимание обрнува на јакнење на независноста на граѓанските организации. Пример за тоа како да се структурира и како организирано и успешно да се дејствува за поддршка на развојот на граѓанското општество во Република Македонија даваат неколку граѓански организации што имаат капацитет и институционална издржливост да ги препознаат и да ги исполнат потребите и интересите на граѓаните. Од проевропските граѓански организации може да се издвојат активностите на Меѓународното европско движење, со мрежа на европско, на регионално, на државно и на локално ниво. Организациите на Меѓународното европско движење мошне позитивно влијаат врз работата на другите граѓански организации, врз образовни-

те институции, врз медиумите и врз другите форми на граѓанските асоцијации. Со обука и размена на искуства тие го развиваат професионализмот на граѓанските организации, а со надградување на вештините и на експертизата го зголемуваат квалитетот на нивните услуги. Европските граѓански организации ја стимулираат размената на искуства и преку форумите за дискусии, со зголемување на свеста за заедничките проблеми, ја унапредуваат соработката и јакнењето на врските на граѓанските организации во регионот.

Со програмите на ЕУ се поддржуваат трансферот на технологијата ноу-хау (know-how) и на мрежното поврзување со поискусните граѓански организации од Европа, со креирање база на податоци, а преку постобразовната пракса и студиските посети на партнерските организации се збогатуваат знаењата за начините на функционирање на граѓанските организации на европско ниво, се стимулира поврзувањето на граѓанските организации со институциите на ЕУ, а преку зголемување на знаењата за Европската Унија, преку посети и предавања на институциите на ЕУ се создаваат граѓански организации што ќе бидат постабилни и позабележливи, што ќе дејствуваат на национално и на меѓународно ниво.

Граѓанските организации помагаат во вклучувањето во процесот на европска интеграција со активности на локално и на државно ниво, како што се организирање обуки (курсеви, работилници и тркалезни маси за дискусии) за обезбедување вештини и знаења што им се потребни на граѓанските организации да се развијат и да станат попрофесионални. Истовремено се овозможува размена на искуства и добри практики, што се потребни сè додека соработката и поврзувањето во мрежа не станат клучни концепти за развој на граѓанскиот сектор. Во заштитата и унапредувањето на човековите и малцинските права граѓанските организации на основните нивоа на дејствување се вклучуваат со разни форми на поддршка на концептот на мултикултурализмот, на политичката култура и на културата на меѓуетничката толеранција и со развој на дијалогот и диверзитетот на општеството.

Предизвици за граѓанскиот сектор

Условите за членство во Европската Унија се утврдени уште пред повеќе од една деценија од Европскиот совет и тие добро им се познати на државите кандидатки и аспирантки. Тие ќе треба да создаваат и да ги одржуваат стабилни институциите коишто ќе гарантираат демократија, владеење на правото, човекови права и почитување и заштита на малцинствата, функционална пазарна економија и способност да се издржи конкуренцијата, како и да бидат способни да се придржуваат кон целите на Унијата. Во „Агендата 2000“ што ја објави Европската комисија во 1997 година, се дефинирани

трите предизвици предвидени за реализација во наредниот период: членките и државите што ќе се придружат на Унијата треба да ги зајакнуваат и реafirмираат нејзините политики, барањата за прием на државите ќе се оценуваат во согласност со почитувањето на демократските принципи и владеењето на правото, и според можностите за економски развој и способноста за вградување на актите на Заедницата што се во сила (ацљуис цомунитаире), познати како заеднички европски вредности.

Механизмите за заштита на човековите права и правата на припадниците на етничките или на национални малцинства, или кажано со демократски речник - на правата на граѓаните, мора да обезбедат почитување на принципите на еднаквост и на недискриминација. Одбраната на демократијата во нејзината плуралистичка форма, почитувањето на правата на човекот и владеењето на правото, се основните цели и стандарди што треба да се достигнат за да се исполнат условите за зачленување во Европската Унија. Во обезбедување на исполнување на целите на Европската Унија може да се вклучат и граѓанските организации со активен придонес на сите нивоа. Политиките на државите, како клучни за обезбедување на мирот и за развој на демократијата, треба да бидат насочени кон вклучување на граѓаните во сите области на општественото живеење, врз основа на принципите на еднаквост и недискриминација. Овие принципи, што се комплементарни, треба да се инкорпорираат во сите сфери на општественото живеење, а со еднаквост на граѓаните може да се обезбедат услови за траен мир во државите на Европа. Токму тука може да се лоцира појдовната точка за дејствување на граѓанскиот сектор за развој на граѓанското општество во Република Македонија. Оттаму се и предлозите на науката мирот да се третира како општествен процес, а не само како цел или добри манири.

Придонес на граѓанските организации на патот кон евроинтеграциите

Насочувањето на своето внимание кон процесите на приближување на нашата земја кон ЕУ спаѓа во редот на многу важните активности, ако се држиме до правилото дека граѓанските организации треба да се свесен и активен сведок во процесот на градбата на конструкцијата на своето општество.

Во моментот, без сомнение, се наоѓаме на самиот праг на завршувањето на концептот, стратегијата на кој начин тој процес побрзо би го завршиле. Но, кон нашата цел мораме да се движиме со голема претпазливост, свесност и трпение. Секако, многу значајно и мудро однесувања на човековата дејност е соработката, стекнувањето нови искуства и сознанија, учење од другите народи и култури, правење сојузи заради подоминантни и поусовршени локални и глобални системи.

Еклектичкиот принцип на влегување во современиот свет е веројатно најдоброто решение за Македонија. Внесувањето на ваквите вредности во нашата меморија, дневна и општопостоечка, е секако од драгоцената природа. Како ќе се доближиме и ќе ги реализираме стремежите на човечкиот род да создадеме норми за поубав живот во систем најблизок до човековата природа, ако не работиме самите ние, ако не сме организирани во граѓански иницијативи (во соработка, се разбира, со официјалните организатори на општествениот и државниот живот).

По логиката на својата општествена слобода на размислување и дејствување, надвор од (понекојпат) стерилните протоколарни норми и лично за-сегнати од конкретни прашања (зашто така и се формирани) граѓанските организации ја имаат шансата да го кажат своето мислење, својата идеја, да го одработат својот дел.

Во контекст на насловот на текстот не оптоварени од меѓудржавните протоколи тие, во соработка со граѓанските организации во земјата и надвор (во другите земји), можат да направат многу значајни активности коишто потоа можат да му помогнат на владиниот сектор или своите придобивки да ги иницираат пред официјалните државни органи и тела.

Така размислувајќи и дејствувајќи, организираните граѓански иницијативи и идеи ги ставаме на вистинското место на општествената скала. Оттука, треба да ја интензивираме и мотивираме активноста на граѓанскиот сектор во локалната и во глобалната активност кон евроинтеграциите.

Теоретски преглед

Невладиниот сектор сè повеќе и повеќе го манифестира својот капацитет и искуство во реализацијата на важните општествени задачи и ја демонстрира својата важност како битен дел на системот. Граѓаните дефинитивно го имаат вистинскиот модел за влез во системот преку којшто ќе го креират својот живот.

Процесот на приближување и вклучување на еден систем (општество) кон поголем и поразвиен, подразбира подолгорочна активност, и тоа на два фронта: **Активности на внатрешен и меѓународен план.**

Токму активностите на меѓународен план по прашањето на „Придонесот на ГО на патот кон евроинтеграциите“ треба да отпочнат што порано, да ја интензивираат меѓудржавната граѓанска иницијатива и да дејствуваат кон презентирање и афирмирање на нашите позитивни вредности во културата, во историјата и во демократските процеси пред земјите на Европа.

Имајќи предвид дека граѓаните на Македонија од разни причини се расфрлени низ сите страни на светот, логично е дека тој аргумент треба да го искористиме и да работиме на свеста дека секој од нас може и треба да одработи макар и еден непристојно мал дел од работата.

Ако ништо друго, во својата лична свест ќе вградиме вистински сознанија за европското мислење за нас. Свеста на Европа за Македонија е повеќе кон границата на непознавање на нашата реалност, отколку да ги познаваат вредностите (тоа е посегаче кон војна, конфликти, недоволно развиена култура, проблематични средини, конфликти со соседите). Најчесто проблемот се инкасира на нашето konto. Нашите вредности треба силно, континуирано и бескомпромисно да ги афирмираме заедно со нашите поддржувачи (пријатели) пред Европа.

Борбата на внатрешен план е уште поважна и потешка. Процесот на промена на свеста и новите културни навики бара јасна стратегија и време. Опасности демнат од сите страни. Промените секогаш се тешки и ризични. Прифаќањето на европските вредности не смее да ги потисне вредностите

на Македонија или (ние) брзоплето и некритички да ги препознаеме само надворешните вредностите како единствено вредни и лесно прилагодливи и прифатливи кај нас, а во исто време засенувајќи ги, потиснувајќи ги или целосно бришејќи ги нашите. Овој таканаречен процес на прием во ЕУ треба добро да го разбереме и обработиме. Македонија ќе ја афирмираме од аспект на нејзината долга традиција, Христијанска историја, посебен менталитет, прекрасни обичаи, соседите, националната разноликост - тоа треба да се укомпонира во нашата вистинска слика. Ние ја промовираме оптимистичката, сврзувачката карактеристика на нашиот начин на живеење.

Работата е долгорочна и макотрпна, но има свој почеток и крај, а тоа охрабрува.

Граѓанските организации ги утврдуваат понатамошните чекори во својата работа и дејствување како: **Лоцирање, односно дефинирање на предметот** (темата) на своето дејствување и начинот, односно инструментите преку коишто ќе дојде до својата цел.

ГО треба во својот стручен и утврден капацитет да се насочи на строго утврдена цел и со помош на утврдените инструменти да ја реализира својата програма.

Инструменти

1. Истражување кон утврдување на начинот на дејствување;
2. Формирање сојузи, односно поврзување со исти такви организации во други земји;
3. Користење на јавните медиуми во земјата и надвор (придобивање новинари кон својата организација);
4. Консултирање со меѓународни стучни институти и иницирање нивна активност по своите прашања;
5. Формирање лоби - групи;
6. Директни контакти со значајни личности од културниот, од политичкиот, од економскиот живот на земјата во којашто вршиме дејност во моментот;
7. Изнаоѓање начини за контакти и соработка со слични ГО заради дефинирање на проектот и контакти со значајни институции од политичкиот и од културниот живот во сопствената земја;
8. Соработка и меѓусебно информирање со граѓански организации, институции во странство;
9. Иницирање и организирање презентации на Р. Македонија во странство пред клубови, ГО и секаде каде имаме можност и поддршка да го сториме тоа;

10. Објавување публикации за Македонија или материјали за конкретните проекти и програми.

Истражувањето кон утврдувањето на начинот на дејствување треба да ги дефинира формите и нивото на активност. Имајќи ја предвид природата на ГО, тоа треба да биде активност на кадри со исто таква ориентација и интерес за таква активност, да се волонтерски насочени и со блиски меѓусебни пријателски односи. Заедничката цел треба да биде доминантна.

Заради организиран и полесен начин на реализација на своите активности во други земји, неопходна е организацијата во сојузи за да имаме во другите земји свои канцеларии, технички помагала, материјални средства, а тоа значи тамошна помош во вршењето на техничките и други работи во наше име и за нас. Обратно, ние за нив ги вршиме активностите кај нас. Тоа се активности коишто битно ги смалуваат трошоците за работа на нашата ГО, отколку за секоја активност да се патува и да се трошат средства и време. Лоби-групите се најзначајниот елемент во реализацијата на планот што сме го зацртале. Нивната активност е од големо значење зашто во ист момент решава неколку проблеми.

Информирање, финансии, посигурна реализација на целта. Посебно е интересен моментот дека тие го одредуваат времето на дејствување, ангажираат кадри и најдобро познавајќи ја средината во којашто дејствуваат, имаат најголем ефект.

Соработката со новинарите и придобивањето на нивните симпатии кон нашата активност и нивно придобивање како членови или само симпатизери на нашта активност, придонесува тие самостојно да ја следат или да се активни учесници во програмата што ни дава нам голема предност во информирањето на јавноста на најдобар можен и објективен начин. Се разбира, симпатиите во информирањето се неизбежни.

Да се организира една макар и скромна презентација за нашата земја, за активноста на нашата граѓанска организација бара големи материјални средства, кадар и технички помагала. Но, ако неа ја организираат нашите колеги во дотичните земји и со помош на тамошните институции (на пример, собранието на градот и со помош на нивни спонзори), тогаш многу едноставно, со мали финансиски средства и со голем ефект, се завршува еден сложен, а понекогаш и неизводлив проект.

Помошта што ја дават тамошните организации во тој случај е материјална, многу ангажирана, подразбира вклучување значајни личности.

Примерот на Унисоно Струмица

Некаде околу 1986 година група новинари, културни работници, политичари, наши иселеници во Германија собрани околу идејата за презентирање на

своите култури пред нивните пријатели во тамошните средини (Германија, Швајцарија) и создавање посебен систем за меѓусебно презентирање на своите земји во културата, а посебно ние Македонците да придонесеме за поцелосно претставување на Македонија во Германија и да им помогнеме на нашите иселеници - ја конструиравме во своите глави идејата дека: „Во културата и историјата нема големи и мали, тука сите сме еднакви“ и „Таму каде нема да се разбереме со зборови, ќе се разбереме со музика“.

Сакавме да го искористиме целокупниот човечки потенцијал на нашите иселеници (независно на стручноста) и да го организираме и доближиме до нашата идеја. Така, Унисоно од Синделфинген почна да ги организира нашите луѓе, да ги насочува нивните активности и да им дава можност за нивни иницијативи, решавање на проблемите, организирање македонски средби во коишто токму обичните луѓе (дотогаш изгубени во новиот и непознат свет) беа вклучени како организатори и реализатори (со помош на Унисоно).

Со текот на годините, почна да се јавува потребата од попрофесионална организација и поддршка (кадровска и искуствена), која, се разбира, можеше да се најде во својата матична земја. Контактите се множеа, а бројот на луѓето постојано растеше. Контактите се проширија меѓу градоначалници, бизнисмени и политичари.

Тргнавме од поединечни средби и контакти со луѓе од културата, новинари, политичари и стигнавме до мај 1997 г. на основачкиот конгрес на УНИСОНО ЕВРОПА ЕВИВ (UNISONO EVROPA EVIIV) во Синделфинген, Германија. (Основачи беа претставници на Португалија, на Шпанија, на Полска, на Германија, на Русија и на Македонија).

Со целосна посветеност и љубов и настојување кај структурите во Синделфинген Германија - Фридрих Фаустен ја придоби наклонетоста на проф. д-р Ритха Сисмут, тогашен претседател на Германскиот бундестаг, да го преземе почесното претседателство на Унисоно Европа.

Како пример во оваа насока, може да се набројат активностите коишто ги реализира Унисоно Европа ЕВИВ во изминатиот период, како заеднички проекти од областа на културата, печатење и објавување заеднички информативни и пропагандни материјали. Унисоно Европа организира округла маса на тема „Македонија во Европа“, а ја реализира Меѓународниот институт Либертас. Неколку десетици репортажи за Македонија беа реализирани во германските и во португалските весници, радија и ТВ-станции. Објавена е првата книга за Македонија на португалски јазик „Vem vindo a Macedonia“. За време на „Европската година против расизмот“, Унисоно Струмица ја организира изложбата на „Македонските егзодуси 1913-1948“, во Португалија. Изложбата содржеше над 40 фотографии од настаните помеѓу 1913 и 1948 година.

На 24 април 2004 г., во рамките на прославата „30 години од Револуцијата на црвените каранфили во Португалија“, имавме официјална презентација за Македонија, каде имавме и посета на Собранието на Португалија. За време на кризата, Унисоно Европа организира посета на 17 новинари од повеќе земји и ги посетивме кризните подрачја во РМ .

Заклучоци

Една вака обемна и долгорочна активност е можна само со координирана, стручна, а пред сè и со локална и со меѓународна акција. Резултатите можеби не доаѓаат секогаш брзо, но доаѓаат. Може да констатираме и да кажеме дека граѓанските организации станаа универзитети преку коишто нивните членови (со којзнае колку членство) се едуцираат, претворувајќи се во граѓани со образована и искусвена основа што допрва ќе го даде својот придонес во позитивна промена во целокупниот имиџ на новото општество коешто е на самиот праг на новата животна ера.

Улогата на секоја граѓанска организација е немерлива и посебно важна во процесот што го нарекуваме Афирмирање на Македонија и затоа мораме да работиме долгорочно и со добро осмислени принципи.

Белешки за авторите

Марија Стамболиева е родена на 29.03.1980 година. Таа е дипломиран правник на Правниот факултет „Јустинина Први“ во Скопје. Досега учествувала на разни семинари, конференции и трибини. Марија Стамболиева работела како волонтер во британската организација Save the Children of Macedonia. Како претставник на ССУКМ во Комисијата за правни прашања при универзитетот Свети Кирил и Методиј зема активно учество во креирањето на Статутот и други документи на Универзитетот. Има двегодишно искуство како претседател на Сојузот на студентите при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ – Скопје, особено ангажирана околу спроведувањето на Болоњскиот процес во РМ. Во моментот е советник во проектот „International Winter University Macedonia 2005“, член на Извршниот одбор на ЕСИБ (Европската студентска асоцијација) и член на советот на МЦМС.

Мишо Докмановиќ е роден 05.07.1979 година во Загреб. Дипломирал на Правниот факултет во Скопје, на групата за меѓународно право, како најдобар студент на генерацијата. Во моментот работи на магистерската теза на темата „Осамостојувањето на Република Македонија“, во рамките на постдипломските студии од областа на Државно-правната историја на Македонија на Правниот факултет во Скопје, каде што е професионално ангажиран како демонстратор на предметите Историја на правото и Современа европска и македонска историја. Паралелно со тоа, ги завршува и специјалистичките студии од областа на дипломатијата на Универзитетот во Малта. Престојувал на студиски престои, конференции и семинари во повеќе од 20 земји, а работел и на поголем број проекти организирани од УСАИД, Ворлд универзити сервис (World University Service) – Австрија, Институтот отворено општество и др.

Жанета Ќосе родена на 21.05.1966 во Прилеп. Дипломиран новинар на Интердисциплинарните студии по новинарство на Правниот факултет при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје. Таа е магистер по европски студии за интеграција и комуникации на последипломските студии за европска интеграција и комуникации на Филозофскиот факултет во Скопје. Десет години работела во редакцијата „Нова Македонија“, а две во редакцијата „Вечер“. Учествовала на семинари за новинари во земјата и надвор. Жанета Ќосе ја добила годишната награда на „Нова Македонија“ за особени постигнувања во новинарството за 1999 година. Член е на Здружението на новинари на Македонија и член на Извршниот одбор на Европското движење во Република Македонија.

Киро Козаров е роден во Струмица. Дипломира на Факултетот за политички науки Белград. Е еден од оснивачите на Унисоно Струмица и Унисоно Европа. Потпрестедател на Унисоно Европа. Три мандати бил директор на Дом на култура Струмица. Добитник е на меѓународни и домашни награди. Основна прекупација е презентирање на вистинските културни вредности на Македонија.